

□

De heer **Postma** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Ik dank de minister-president voor de antwoorden die in klaar, helder en duidelijk Nederlands zijn geformuleerd. Wat dat betreft wijkt het Nederlands in Nederland af van dat in België.

Ik kan erg kort zijn over het eerste punt. Ik zou de minister-president willen opwekken om terzake van het gevoelige punt van partijpolitieke activiteiten en mogelijke vermenging van verantwoordelijkheden de grootst mogelijke voorzichtigheid en alertheid te betrachten.

Wat België betreft, merk ik het volgende op. Een terughoudende opstelling is verklaarbaar wanneer men in de vergaderzaal van de Eerste Kamer spreekt. Want ook Frankrijk zal zich niet officieel in de openbaarheid over de ontwikkelingen in België uitlaten. Uit de voorzichtige formuleringen van de minister-president moet ik opmaken dat hij als privé-persoon, voorzover die bestaat, duidelijke opvattingen heeft, maar zich niet geroepen voelt om die in deze vergaderzaal uit te spreken.

De minister-president onthoudt zich van een oordeel over de toekomstige ontwikkelingen in België. Ik heb ook niet gevraagd of hij de ontwikkelingen in België goed- of afkeurt dan wel er onverschillig tegenover staat. Ik heb gevraagd: stel dat die ontwikkelingen zich voortzetten en dat Wallonië inclusief Brussel in de Franse invloedssfeer verdwijnt, vinden wij dat dan vanuit Nederlands gezichtspunt aanbevelenswaardig? Ik vraag dus niet naar een oordeel over de juistheid of onjuistheid van de ontwikkelingen in België, maar ik vraag een oordeel over de wijze waarop wij moeten aankijken tegen de consequenties van die ontwikkelingen.

□

Minister **Kok**: Voorzitter! Wat het eerste onderwerp betreft, kan ik het laten bij de gegeven reactie. Die alertheid en terughoudendheid zijn bij eerdere gelegenheden door mij verwoord en neergeschreven.

Wat België betreft, vrees ik dat er een beetje sprake is van een misverstand. In de eerste plaats bestaat de privé-persoon Kok natuurlijk wel, maar daar is de heer Postma volstrekt niet in geïnteres-

seerd. Hier staat geen privé-persoon maar de minister-president die de begroting van Algemene Zaken verdedigt en antwoord geeft op daarover gestelde vragen. Dus alles wat ik hier zeg, zeg ik in mijn hoedanigheid van minister-president. Laten wij hierover even discussiëren voordat ik aan het vervolg toekom. Ik zou hier helemaal niet staan als ik geen minister-president was.

De heer **Postma** (CDA): Ik vind dat u een zeker minderwaardigheidsgevoelen heeft. Bovendien vind ik niet dat zoïets op zo'n bitse toon moet worden uitgesproken.

Minister **Kok**: Mijn excuses. Ik zal proberen de frivole voorjaarstoon te vinden in plaats van de wat norsige wintertoon.

De heer **Postma** (CDA): Het CDA-geluid!

Minister **Kok**: Ik ben benieuwd – ik zeg dit heel vrolijk, voorzitter; dit voor de notulen – binnenkort de officiële CDA-opvattingen over de Belgische staatsvorm te horen.

De heer Postma heeft gezegd: ik vraag helemaal geen mening, ik vraag of de minister-president antwoord wil geven op de vraag: stel, dat de ontwikkelingen zich daar verder voltrekken en Wallonië inclusief Brussel wat meer onder Franse invloed komen, is dat in het Nederlandse belang? Ik heb er grote problemen mee, daarover openlijke uitspraken te doen. De Belgen zijn verantwoordelijk voor hun toekomst. De inwoners van de verschillende geledingen in België vormen zich gedachten over de verdere interne verhoudingen aldaar. Natuurlijk heeft een ontwikkeling in deze of gene richting invloed op niet alleen de toekomstige plaats van België in het Europese spectrum, maar ook op buurlanden, zeker buurlanden die een belangrijke politieke en historische verbintenis met delen van het huidige België hebben. Men zal eerst in België een oordeel moeten vellen over de eigen toekomst op basis van wat men als het toekomstige eigenbelang ziet. Ik vind dat van opmerkingen uit mijn mond in deze of gene richting heel snel een verkeerde werking kan uitgaan, namelijk: de minister-president acht het tot zijn taak te behoren om thans in de richting van België een openbaar uitgesproken advies

namens Nederland te geven. Dat vind ik niet verstandig. Dat is de in alle vriendelijkheid uitgesproken reactie in tweede termijn. Nogmaals, dat vind ik niet verstandig.

De heer **Postma** (CDA): Blijkbaar is er toch weer sprake van een misverstand. U zegt dat u het niet verstandig vindt, in tweede termijn een advies in de richting van België uit te spreken. Welnu, dat vraag ik niet. Wat ik vraag, is het volgende. Stel dat de door mij geschetste ontwikkeling zich voordoet, wat is dan de houding van Nederland ten aanzien van dat feit?

Minister **Kok**: Zodra zich nieuwe feiten voordoen, zal Nederland zich heel zorgvuldig een beeld vormen van de inhoud van die feiten. Ik vind het nogal algemeen om te zeggen: stel dat zich een bepaalde ontwikkeling voordoet, wat zal Nederland dan van dat feit vinden? Neen, er kunnen momenten zijn in de nabije of verder weg gelegen toekomst, waarop Nederland het zich wel degelijk tot zijn taken moet rekenen om een oordeel te vormen over ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan. Dat wil ik beslist niet uitsluiten. Echter, als thans een oordeel wordt gegeven over ontwikkelingen die nog in de schoot van de toekomst verborgen liggen – zonder dat die in hun precisie bekend zijn – gaat daarvan een betekenis uit die zeer sterk lijkt op een Nederlands oordeel, van buitenaf, over de wijze waarop de Belgen met hun eigen staatsvorm en staatsinrichting moeten omgaan. Dat is de reden waarom ik meen, de terughoudendheid te moeten betrachten die ik zojuist heb toegelicht.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

Voorzitter: Heijne Makkreel

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Instelling van een vast college van advies van het Rijk op het terrein van het openbaar bestuur alsmede toekenning van een uitvoerings-technische adviestaak aan de**

Voorzitter

Kiesraad (Wet op de Raad voor het openbaar bestuur) (24616).

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Wiegel** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Hoe anders is de opstelling van de regering ten opzichte van het handhaven van de Staatscommissie voor de waterstaatswetgeving. De regering heeft zich een vurig voorstander van handhaving van deze commissie getoond, naast het instellen van een algemene adviesraad voor het departement. Hoe anders dan de opstelling van de regering tegenover een zeker zo eerbiedwaardig instituut als de Kiesraad. Wie herinnert zich – om een voorbeeld te noemen – niet de legendarische secretaris, mr dr Van Ommen Kloeke, een wandelende encyclopedie, alles wat het kiesrecht en het kiesstelsel raakte bevattende.

Dankzij de Tweede Kamer behelst het wetsvoorstel dat wij thans behandelen, niet alleen de instelling van een Raad voor het openbaar bestuur, maar ook de handhaving van de Kiesraad, zij het met een begrensde adviestaak, slechts de uitvoeringstechnische aspecten van ons kiesstelsel en wat daarmee samenhangt betreffende. Eerst zou de Kiesraad praktisch verdwijnen en nog slechts fungeren als centraal stembureau. Te mager en te zuinig, zo oordeelde de fractie van de PvdA aan de overzijde. Wilde de minister het monopolie van zijn ambtenaren, zo vroeg de heer Schutte.

De minister antwoordde de Tweede Kamer op 5 september "ja" op de vraag of het departement informatie op kon halen bij de Kiesraad. Maar hij zei op de vraag of de Kiesraad aan de wetgever moet adviseren: "Die behoefte hebben wij niet a priori." Wie zijn "wij", zo zou mijn eerste vraag zijn. De minister weet dat regering én Staten-Generaal gezamenlijk de wetgever zijn. Bijvoorbeeld dit deel van de wetgever zou wél de behoefte kunnen hebben aan advies van de Kiesraad, als voorstellen aan de orde komen die het kiesrecht raken.

Ik kom bij mij tweede opmerking. Ik zou mij kunnen voorstellen – het is ook weer een klein voorbeeld – dat staatssecretaris Kohnstamm, die laatst kenbaar maakte dat hij het Duitse kiesstelsel gaat bestuderen (niet in zijn vrije tijd, maar in zijn

huidige functie), zijn licht hierover bij de Kiesraad gaat opsteken. Gebeurt dat ook, zo zou mijn tweede vraag zijn. Wij gaan ervan uit dat wij over de uitkomsten van de studie van de staatssecretaris te zijner tijd nader zullen worden geïnformeerd. Als er daaromtrent advies aan de Kiesraad wordt gevraagd, willen wij dat advies natuurlijk kennen en als er door de regering geen advies aan de Kiesraad wordt gevraagd, zou ten minste het deel van de wetgever dat in deze zaal zetelt, wellicht een advies van de Kiesraad willen hebben.

Aan de overzijde, mijnheer de voorzitter, is uitgebreid van gedachten gewisseld over de vraag wat die uitvoeringstechnische adviestaak, die in het gemeen overleg tussen regering en Tweede Kamer in het wetsontwerp werd ingebracht, inhoudt. Terecht heeft de minister daarover gezegd dat de Kiesraad de uitvoeringstechnische kant niet los zal kunnen zien van achtergronden, historie en Kieswet. De minister voegde daaraan toe, dat de Kiesraad bij uitstek het orgaan is om ons ervoor te waarschuwen dat zich problemen kunnen voordoen, als bijvoorbeeld de regering voorstellen het kiesstelsel rakend, tot uitvoering wil brengen.

Geheel eens ben ik het met de minister, dat beleidsadvisering en advisering over uitvoeringstechnische aangelegenheden in elkaars verlengde liggen. Ik citeer hier de nota naar aanleiding van het verslag over dit wetsvoorstel, waarin onze fractie een aantal vragen had gesteld. Ook verheugd zijn wij erover dat straks de advisering van de Kiesraad, zoals de minister schrijft, een wezenlijk onderdeel van de beleidsvorming op het terrein van het kiesrecht zal blijven uitmaken. Dat getuigt – je merkte dat ook steeds meer in het verdere verloop van het debat aan de overzijde – van steeds meer largesse zijdens de regering ten opzichte van de Kiesraad. Wij gaan ervan uit dat die aanpak ook in het beleid straks zal worden vertaald.

Zo zijn we, nadat eerst was geprobeerd de Kiesraad te minimaliseren, nu weer terug bij het standpunt van oud-minister Dales, die op 17 juni 1993 in de Tweede Kamer zei: je moet zuinig zijn op de Kiesraad. De Kiesraad, die zich altijd terughoudend heeft opgesteld, zal zijn werk kunnen voortzetten, als dit

wetsontwerp, waarover mijn fractie verder geen opmerkingen heeft, wordt aanvaard. Dat wij daarna de ontwikkeling met belangstelling zullen volgen, behoeft nauwelijks betoog, zeker omdat de Kiesraad – de minister zei dit op 5 september in de Tweede Kamer zeer juist – ook ongevraagd of, zo voegde de CDA-fractie aan de overzijde daar niet weersproken aan toe, gevraagd door de volksvertegenwoordiging, alles kan sturen wat hij wil.

□

Minister **Dijkstal**: Mijnheer de voorzitter! Kunnen wij er gelukkig mee zijn dat een eerbiedwaardig instituut, eentje waar je zuinig op moet zijn, ook in de toekomst nog zal blijven bestaan en een belangrijk deel van het werk dat het al deed, zal kunnen voortzetten? Het antwoord is: ja, daar kunnen wij gelukkig mee zijn. En dan bedoel ik niet zozeer het zijn van het centraal stembureau – dat bedoelde de heer Wiegel van uw Kamer ook niet – maar dan gaat het om het geven van adviezen, vooral daar waar het uitvoeringstechnische aspecten betreft. Wie de lijst nagaat van uitgekomen adviezen, ziet dat het veelal die uitvoeringstechnische aspecten betreft. Als ik de gecompliceerdheid van het geheel nog eens in gedachten oproep, denk ik dat het nodig blijft om je op dat terrein door de deskundige leden van de Kiesraad te laten adviseren.

De heer Wiegel heeft daarna de vraag opgeworpen of dat ook niet wenselijk zou zijn bij wetgeving. Hij vroeg mij, hier nader te verklaren wie "wij" zijn in de zinsnede die hij citeerde: "wij hebben daar geen behoefte aan". Op het moment dat ik die zin uitsprak waren "wij" de bewindslieden, zeg maar het kabinet. Inmiddels is de groep van "wij" wat groter geworden, want zoals men weet is het wetsvoorstel van het kabinet door de Tweede Kamer aanvaard. Dan nog kun je de vraag stellen of het wenselijk is dat de Kiesraad niet meer de beleidsadviezen zal geven en ook niet als vaststaande regel zal adviseren over wetsvoorstellen. Misschien gaat het dan om het interessante voorbeeld dat de heer Wiegel naar voren bracht, de mogelijke verdere plannen die het kabinet, bij monde van staatssecretaris Kohnstamm, zou hebben over wijziging van het kiesstelsel.

Dijkstal

Voorzitter! Het hart van het wetsvoorstel, hart ook van de hele aanpak van de nieuwe beleidsadvisering in de richting van het kabinet in eerste instantie, maar ook in de richting van het parlement, is dat wij meer integrale, strategische beleidsadvisering wensen te hebben. Er zijn nog heel veel andere zeer interessante maatschappelijke vragen te stellen over kiesstelsels, die naar mijn oordeel eerder thuishoren bij de Raad voor het openbaar bestuur dan bij de Kiesraad. Het kabinet gaat ervan uit, dat de vraag over beleidsadvisering, ook bij belangrijke wetsvoorstellen die daarover gaan, bijvoorbeeld de wenselijkheid van het invoeren van bepaalde systemen, een vraag is die thuishoort bij de Raad voor het openbaar bestuur. Dat geldt overigens niet alleen bij dit onderwerp, ook bij andere onderwerpen willen wij dat er meer integraal, meer beleidsmatig, meer strategisch wordt geadviseerd. Indien er een onderwerp is dat dit ook behoeft, dan betreft het zeker de nieuwe ideeën die er zijn over de verhouding tussen burger en overheid, burger en politiek en werking van onze democratie, kortom alle onderwerpen die wij in de ministeriële commissie staatkundige vernieuwing aan de orde hebben gesteld op een zeer breed terrein, inclusief de ideeën die je kunt hebben over het kiesstelsel. Ik ben dan ook blij dat wij met deze nieuwe ontwikkeling straks een Raad voor het openbaar bestuur hebben, die deze advisering kan verzorgen.

Natuurlijk geef ik het de heer Wiegel na, dat op het moment dat de wenselijkheid van een bepaalde richting is uitgesproken, al dan niet op basis van een advies van de Raad voor het openbaar bestuur, je de vraag moet stellen of het wel mogelijk is. Hoe zit het uitvoeringstechnisch? Hoe zit het met het ingewikkelde systeem van de Kieswet en de kiesstelsels die wij hebben? Ik kan mij zeer wel voorstellen dat de Kiesraad over die aspecten adviseert. Ik kan mij zelfs voorstellen, dat een uitgebracht advies leidt tot de conclusie dat datgene wat men politiek wil, uitvoeringstechnisch zoveel problemen oplevert, dat je alsnog op je schreden moet terugkeren. Maar de vraag over de wenselijkheid van veranderingen in het systeem, ligt bij de Raad voor het openbaar bestuur.

Uit de discussie die in de Tweede Kamer is gevoerd en die in de Handelingen is weergegeven, heeft men kunnen opmaken dat er natuurlijk altijd nog specifieke vragen gesteld kunnen worden aan de leden van de Kiesraad. Dat kan de Raad voor het openbaar bestuur doen als hij dat nodig acht en dat kan het kabinet doen als het dat nodig acht. Wanneer de Tweede of de Eerste Kamer in een bepaald fase van de behandeling van een wetsvoorstel, of van wat dan ook, een specifieke vraag heeft waarover men expliciet iets wil horen, dan kan die vraag aan het kabinet worden voorgelegd. Als die vraag gaat over de uitvoeringstechnische aspecten, kan die vraag natuurlijk weer worden teruggeleid naar de Kiesraad en vandaar van een antwoord voorzien, weer terug bij bijvoorbeeld de Eerste Kamer komen. Dan ligt de vraag op tafel, of je beleidsadvisering en uitvoeringstechnische advisering uit elkaar mag halen. Ja, dat mag, mits er maar aan beide aspecten aandacht wordt besteed. Wij hebben de Raad voor de financiële verhoudingen. Die zal in de nieuwe stijl niet de brede beleidsadvisering doen. Dat doet de Raad voor het openbaar bestuur. Daarom is hij ook als een onderdeel "aangeplakt" tegen die Raad voor het openbaar bestuur. Het is natuurlijk duidelijk, dat, wanneer je op dat terrein beleidsmatig iets wil, de technische uitvoering soms zeer nauw luistert en het goed is dat er nog zo'n orgaan bestaat waar die vragen gedeponereerd kunnen worden. Ik denk dat wij op deze manier een zeer evenwichtig systeem gevonden hebben.

□

De heer **Wiegel** (VVD): Voorzitter! De minister heeft uiteengezet dat de beleidsadviserende taak in de eerste plaats komt te liggen bij de Raad voor het openbaar bestuur. Dat is bekend. Zorgt de regering er dan ook voor, dat in de in te stellen Raad voor het openbaar bestuur een aantal mensen komt te zitten dat verstand van het kiesstelsel heeft? Het gaat immers niet alleen om het ontwikkelen van ideeën. Er zijn tal van ideeën ontwikkeld met betrekking tot ons kiesstelsel. Daarmee zijn wij al vanaf het midden van de jaren zestig bezig. Het meest interessante is natuurlijk, of de ideeën zodanig zijn onderbouwd – niet alleen

uitvoeringstechnisch maar ook anderszins – dat zij het op een gegeven ogenblik waard zijn om serieus overwogen te worden. Vandaar mijn vraag.

Voorzitter! De minister merkte op, dat, als de Raad voor het openbaar bestuur naar het kiesstelsel heeft gekeken en de Kiesraad daarna nog eens kijkt naar de uitvoeringstechnische aspecten, de Raad voor het openbaar bestuur en/of de regering misschien op hun schreden moeten terugkeren. Is het nu niet veel verstandiger als men, voordat moet worden overwogen om op de schreden terug te keren, alle aspecten van een en ander meeneemt? Gaat de nieuwe Raad voor het openbaar bestuur advies inwinnen bij de Kiesraad als er vragen over het kiesstelsel aan de orde zijn, voordat hij met bepaalde ideeën daarover komt? Doet de regering dat ook voordat zij een standpunt bepaalt? Dat lijkt mij wat handiger dan een processie van Echternach!

Tot mijn grote vreugde heeft de minister nog eens bevestigd – maar wij kennen allen onze bevoegdheden – dat ook de Eerste en de Tweede Kamer de bevoegdheid hebben bij de Kiesraad om raad te gaan.

□

Minister **Dijkstal**: Voorzitter! De leden van de Raad voor het openbaar bestuur – u weet dat het een beperkt aantal leden is – worden verondersteld verstand te hebben van alle onderwerpen waarover zij moeten adviseren, en dat zijn er zeer veel.

Wij hopen dat de nieuwe raad vanuit een meer generale en meer integrale instelling gaat adviseren. Ik gebruik deze woorden omdat die in het debat in de Tweede Kamer ook expliciet aan de orde zijn geweest. Daarover is uitgebreid gesproken. Een en ander in tegenstelling tot het oude stelsel met veel te veel raden, die de advisering met een veel te weinig generale en integrale instelling hebben gedaan. Dat was een van de belangrijkste redenen waarom "Raad op maat" tot stand is gekomen, waarna de hele herziening van het adviesstelsel ter hand is genomen.

Dus op de vraag, of zij verstand moeten hebben van het kiesrecht, is mijn antwoord: ja, in dat kader wel!

Dijkstal

Voorzover men de feitelijke kennis niet heeft, zullen de leden van de Raad voor het openbaar bestuur op alle velden waarop zij gaan adviseren natuurlijk de vrijheid hebben daarvoor specifieke kennis in te roepen, dingen op te vragen, zaken na te gaan, opdat zij hun beleidsadviesing weloverwogen, integraal en algemeen kunnen doen. Het is ook niet ondenkbaar dat men bij specifieke technische vragen zelfs nog te rade gaat bij leden van de Kiesraad.

Dan kom ik op de tweede vraag van de heer Wiegel: hoe logisch is het om je eerst door de Raad voor het openbaar bestuur te laten adviseren over de wenselijkheid van bepaalde veranderingen en daarna door de Kiesraad over de uitvoeringstechnische aspecten? Als blijkt dat er op dat laatste punt veel problemen zijn, moet je alsnog op je schreden terugkeren. Waarom draai je dat niet om? Het antwoord op die vraag is, met alle respect voor alle leden van de Kiesraad in de geschiedenis van dit land, dat wij denken dat de Kiesraad niet in staat is om de algemene, brede, generale en integrale beleidsadviesing ter hand te nemen. In het debat met de Tweede Kamer heb ik gezegd dat de Kiesraad in het verleden onvoldoende in staat was om vanuit dat brede perspectief te kijken naar de omgang met ons kiesstelsel. Dat was de raad trouwens ook niet gevraagd. Het brede perspectief is door mij beschreven door te spreken over de verhouding tussen de burger en de overheid, wat veel verder gaat dan alleen maar het kiesstelsel, en over de moderne democratische en politieke systemen. Ik wil daar in dit kader nog de nieuwe ontwikkeling toevoegen op het terrein van de elektronica en de informatica. Het adviessterrein moet dus, wat mij betreft, veel breder zijn als het gaat om de vraag hoe je met nieuwe kiesstelsels wenst om te gaan en wat daarvan dan de betekenis is. Ik wil daarbij absoluut niet bagatelliseren dat, als de politieke wenselijkheid is uitgesproken dat het anders moet en dat er bijvoorbeeld een ander kiesstelsel moet komen, dan ook de vraag moet worden gesteld wat dit in de technische uitvoering betekent. Daarbij kan dan de Kiesraad zijn nuttige werk blijven doen.

De heer **Wiegel** (VVD): Het lijkt mij voor de hand liggend dat de

regering, voordat zij een standpunt inneemt over dit soort aangelegenheden, alle aspecten weegt en niet zegt: wij gaan het zo doen, wij komen met dat plan en pas daarna gaan wij bekijken of het uitvoeringstechnisch kan. Voor volksvertegenwoordigers is het prettig als wij bij voorstellen van de regering weten dat alle aspecten gewogen zijn.

Minister **Dijkstal**: Dan heb ik u verkeerd begrepen, want dat spreekt vanzelf. Als het kabinet de behoefte heeft om na te gaan of een ander kiesstelsel bestuurlijk, politiek of anderszins wenselijk is, dan spreekt het vanzelf dat wij die vraag eerder bij de Raad voor het openbaar bestuur om advies neerleggen dan bij de Kiesraad. Dat advies zullen wij op zijn politiek-bestuurlijke betekenis wegen. Daarbij speelt voor het kabinet echter onmiddellijk ook de uitvoeringstechnische kant een rol. Het kabinet zal die vraag dan ook zeker aan de Kiesraad kunnen voorleggen, alvorens het met een concreet wetsvoorstel bij de Kamer komt. Dan zullen de uitvoeringstechnische aspecten bestudeerd zijn. Daarover zal het kabinet dus zeker een standpunt moeten hebben.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Regels op het gebied van de distributie van elektriciteit, gas en warmte (Wet energiedistributie) (22160).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Van Dijk** (CDA): Voorzitter! Het wetsvoorstel dat wij vandaag behandelen, de Wet energie-distributie, heeft een lange, maar niet in alle opzichten gelukkige geschiedenis. Het werd reeds op 22 maart 1990, dus bijna zeven jaar geleden, bij de Raad van State aanhangig gemaakt. Op 20 juni 1991, nu alweer bijna vijfentwintig jaar geleden, werd het aan de Tweede Kamer aangeboden. Het heette toen: Regels met betrekking tot de organisatie van de

distributie van elektriciteit, gas en warmte. Bij die organisatie van de energiedistributiesector lag ook het zwaartepunt van het wetsvoorstel. Voordat de Tweede Kamer de behandeling had kunnen voltooien, was het wetsvoorstel dat beoogde concentratie in de energiedistributiesector zo nodig wettelijk af te dwingen, reeds achterhaald. De ontwikkelingen in de energiesector gingen zo snel en de beoogde concentratie kwam zo duidelijk ook zonder wettelijk kader wel tot stand, dat het wetsvoorstel nergens meer op sloeg. De minister zat bepaald met zijn handen in het haar. Deze minister zal begrijpen dat ik niet hem, maar zijn voorganger bedoel. Ik haal een paar van de uitspraken van die minister aan, gedaan tijdens een mondeling overleg met de Tweede Kamer op 20 oktober 1993.

Hij zei: "Ik had het gevoel dat de zaak mij uit de handen gleed ... In wezen gaat het over afdwingen van een concentratie die eigenlijk al heeft plaatsgevonden ... We kunnen natuurlijk via amendering proberen allerlei dingen te regelen, maar dat wordt lap- en broddelwerk ... Er zijn een aantal zaken die ik op het ogenblik niet goed kan regelen, omdat de ontwikkelingen zo snel gaan. Denk maar aan de warmtekrachtkoppeling. Ik zou niet weten hoe ik dat moest aanpakken. Die ontwikkeling heeft ons allen ingehaald ... We gaan volstrekt onsystematisch te werk, als we de behandeling van dit wetsvoorstel thans voortzetten ... Daarom vraag ik bedenktijd ... Ik heb het idee dat ik nu ongelukkig bezig ben."

Enkele weken later kondigde de minister aan, wel met de behandeling van het wetsvoorstel door te gaan, maar de hoofdcomponent, de reorganisatie van de energiedistributiesector, eruit te verwijderen en een vijftal andere onderwerpen eraan toe te voegen of te wijzigen. Het zou daarna anderhalf jaar duren, voordat een aldus gewijzigd voorstel van wet de Tweede Kamer bereikte. Van de vijf door de vorige minister genoemde andere onderwerpen zijn er twee sindsdien ook niet levensvatbaar gebleken en buiten de boot gevallen.

En zo bereikte ons na talloze nota's van wijzigingen, amenderingen, gewijzigde, nader gewijzigde en tweede nader gewijzigde voorstellen een wetsvoorstel waarin niets meer te herkennen valt van de oorspronke-